

МАЛКА КУЛТУРНА ИСТОРИЯ НА ЦВЕТЕТА

ГАБРИЕЛЕ ТЕРГИТ

МАЛКА
КУЛТУРНА
ИСТОРИЯ
НА ЦВЕТЯТА

Превод от немски език

ЙОЗЕФ КЛАЙН

НОВ
БЪЛГАРСКИ
УНИВЕРСИТЕТ

Преводът е направен по изданието: Gabriele Tergit. *Kaiserkron und Päonien rot: kleine Kulturgeschichte der Blumen*. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 1958.

© Schöffling & Co. Publishing House, Frankfurt am Main

МАЛКА КУЛТУРНА ИСТОРИЯ НА ЦВЕТЯТА

Второ издание; първо издание: София, „Земиздат“, 1967

© Габриеле Тергит – автор

© Йозеф Клайн – превод от немски език

Редактор и коректор: д-р Александра Димитрова

Научен консултант: проф. д-р Галина Сачанска

© Издателство на Нов български университет, 2026

ул. „Монтевидео“ 21, 1618 София

www.nbu.bg

bookshop.nbu.bg

Всички права са запазени. Не е разрешено публикуването на части от книгата под каквато и да е форма – електронна, механична, фотокопирна, презапис или по друг начин – без писменото разрешение на носителя на авторските права.

© Евгений Босяцки – автор на илюстрациите

© Таня Йорданова – корица, дизайн и предпечат

Печат: „Симолени-94“ ООД

ISBN 978-619-233-406-2

На с. 2: портрет на Габриеле Тергит от 1930-те, © Naomi Reifenberg, <https://gabriele-tergit.de/>

Съдържание

Бележка на редактора на второто издание	9
Бележка за авторката	11
Бележка за преводача.....	13

МАЛКА КУЛТУРНА ИСТОРИЯ НА ЦВЕТАТА

Леко сантиментален увод за удоволствието от общуването с природата	17
---	----

Първа част

Божурът у китайците и лотосът у египтяните	25
Лotosовият цвят като най-голям символ на индийската култура	31
Свещената лилия	34
Градини в Мала Азия	36
Гърция	37
Градините на Озирис и Адонис. Преданията за произхода на цветята.....	42
Начало на ботаниката.....	43
Най-много търсената книга в продължение на две хиляди години.....	45
Аристотел – независим писател	48
Малка притурка към историята на нашата епоха	49
Розите в Рим. От варварския Рим до лудостта по розите.....	52
Римските градини	59
Промяна в предназначението на розите. Празникът на богинята Флора и 1 май	62
Тайнствената роза	67
Розата у старите и новите германци. Розмарин.....	68
От вътрешния двор на древноегипетските къщи до двора (пацио) в страните, където се говори испански	74

Занимание с природата в Източната Римска империя	77
На Запад заниманието с природата става опасно	82
Градини и цветя в Ранното средновековие.....	86
Франция, родина на съвременната роза	93
В Салерно започва Ренесанс	95
Фридрих II, Роджър Бейкън и Алберт Велики.....	98
Ренесанс	104
Градините на Ренесанса	107
Откриватели на цветя през епохата на Ренесанса ..	110
Голямото трио Додунс, Л'Екюз, Л'Обел.....	121
Градини около 1600 г.	135
„Гирляндата на Жюли“, или майсторското дело на галантната епоха.....	141
Сбирка на рисувани цветя в Парижкия естественоисторически музей	145
Льо Нотр и пропъждането на цветята в зеленчуковите градини	147
Лудост по лалетата	151
Зюмбюлт	162
Карамфилът	165
Ботаниката до Линея	169
Английският парк против френския	174
Краят на XVIII в. и бягството от жизнерадостта.....	181
Един живот за виолетки и смърт за камелия.....	186
Цветята на работниците	189
Паркът на XIX век	194
Светът беше беден, светът забогатява. Розата	197
Императрица Жозефин	199
Произход и разпространение на розата.	
Най-важните сортове.....	203
Розите през XIX и XX в.	208
Цветя от Азия. Божури, хортензии, парички, хризантеми	215
Сделки с камелии и безсмъртни творби.....	222
Бил ли е Брайн първообраз на Бувар и Пекюше.....	225
Мания към гергини (далии)	227
Тайнствената резеда	229
Бляскава кариера чрез Виктория регия	231

Незабравки, люляк и момини сълзи	234
Орхидеи	235
Как се дойде до градини с многогодишни цветя.....	239
Многогодишните цветя.....	242
Каква ще бъде бъдещата градина	250

Втора част

Роля на цветята във всекидневния живот	255
Цветя, украса на жените и на трапезата	262
Куриер на любовта.....	267
Цветята на мъртвите	272
Миртата	277
Цветето в илика на ревера.....	280
Няколко думи за търговията с цветя	284
Различните благоухания на Арабия	290
Цветята по гербовете	320
Поверия, свързани с цветята.....	327
Модни цветя	332
 ЛИТЕРАТУРА	 335
ОТ АРХИВА.....	341

Бележка на редактора на второто издание

С преиздаването на „Малка културна история на цветята“ бихме искали да отбележим 130-годишнината от рождението на преводача на книгата Йозеф Клайн. През 2022 г. неговата дъщеря Екатерина Клайн дарява на Нов български университет част от архива му. Сред постъпилите за съхранение архивни материали има писма, разменени между авторката на „Малка културна история на цветята“ Габриеле Тергит и Й. Клайн, както и негови работни бележки върху превода. Някои от тези документи могат да бъдат видени в приложението тук.

Предвид неголямата времева отдалеченост от първото издание – излязло през 1967 г., в настоящото са направени минимални промени, що се отнася до правописа и пунктуацията. Глаголните форми на „-ува“, напр. „присъствавам“, „чувствавам“ и др., са предадени като „присъствам“, „чувствам“. Някои чужди лични и географски имена са представени в съвременното им звучене съгласно изискванията за транскрипция от съответните езици: Елисавета – Елизабет, Людовик – Луи, Карл – Шарл, Нови Орлеан – Ню Орлиънс и др. Първото име на преводача е изписано като „Йозеф“, а не във формата „Йосиф“, използвана в изданието от 1967 г. В редки случаи, за да се избегне известна неяснота при четенето на текста, изрази и термини, предполагащи разнопосочно разбиране, са заменени с такива, които биха улеснили възприемането на съдържанието най-вече от по-младите читатели. Там, където е било необходимо, са вмъкнати самостоятелни пояснителни бележки, а на места в съществуващите такива – дело на преводача, и допълнителни уточнения.

Бележка за авторката

Габриеле Тергит (псевдоним на Елизе Райфенберг) е родена на 4 март 1894 г. в Берлин в семейството на Зигфрид Хиршман – пионер в електротехническата и автомобилната индустрия на Германия. Първоначално учи в Социалното училище за жени (Soziale Frauenschule) – бъдещия Университет за приложни науки „Алис Саломон“ – Берлин; по-късно следва история в университетите в Мюнхен, Хайделберг, Берлин и Франкфурт, като последният университет ѝ присъжда докторска титла (1925) след успешно защитена от нея дисертация върху политическите възгледи на Карл Фохт. От 1915 г., когато е публикувана първата ѝ статия, посветена на образованието на жените от работническата класа, тя започва да се изиявява като журналист, през 1923 г. приема предложението на главния редактор на в. Berliner Tageblatt да стане съдебен репортер за медията. Успешен е и дебютът ѝ в художествената литература: през 1931 г. се появява първият ѝ роман – KÄSEBIER EROBERT DEN KURFÜRSTENDAMM, сатирична картина на тогавашното берлинско общество, който е посрещнат с възторжени отзиви. Идването на Хитлер на власт осуетява по-нататъшното възходящо творческо развитие на Тергит в Германия. Емигрантската ѝ одисея започва през Чехословакия, продължава в Палестина и завършва в Лондон, където писателката се установява през 1938 г. и остава да живее до смъртта си на 25 юли 1982 г. В новата си родина дълги години – от 1957 до 1981 г., тя изпълнява длъжността секретар на ПЕН клуба на немско-езичните автори в чужбина. Продължава и с литературната си дейност – завършва започнатия през 1933 г. мащабен роман EFFINGERS, разкриващ живо-

та на три поколения германски евреи – от епохата на Бисмарк до Втората световна война; това е нейният опус магнум, отпечатан през 1951 г. В края на 40-те и началото на 50-те работи върху романите *So War's Even* (издаден чак през 2021 г.), който също представлява фамилна хроника на еврейско семейство, и *Der erste Zug nach Berlin* – сатирична творба, основана на впечатленията от пътуването на Тергит до Германия през 1948 и 1949 г. и наблюденията ѝ върху следвоенните нрави (публикуван за първи път през 2000 г.). Голям читателски успех завоюват културноисторическите съчинения на Тергит – *Das Büchlein vom Bett* (1954), *Kaiserkrone und Pflaumen rot. Kleine Kulturgeschichte der Blumen* (1958) – чийто превод на български език във второ издание представяме тук, *Das Tulpenbüchlein* (1965) и др. В последните години благодарение на усилията на литературоведката Никол Хенеберг голяма част от публицистиката, мемоаристиката и художественолитературните творби на Тергит са преиздадени или за първи път стават достояние на читателите в Германия; през 2024 г. изпод перото на Хенеберг се появява биографична книга за Тергит – *Gabriele Tergit. Zur Freundschaft begabt. Eine Biographie*.

Бележка за преводача

Поетът и преводач Йозеф Карл Клайн, известен повече с псевдонима си Густав Хайнзе, е роден на 19 май 1896 г. в Кастел Нуово – Австро-унгарска империя (дн. Херцег Нови, Черна гора). Баща му е судетски немец, офицер в австро-унгарската армия, а майка му – италианка. Първоначално младият Йозеф учи в австро-унгарски средни военни учебни заведения – в Санкт Пьолтен, Щрас, Мериш Вайскирхен, след което завършва Терезианската военна академия във Винер Нойщат. През 1915 г., по време на Първата световна война, е изпратен на италианския фронт. Тогава са отпечатани в немски вестници в Банат първите му стихове и дописки. След войната, благодарение на това, че в Терезианската академия е изучавал инженерни науки, успява да си намери работа като инженер в „Сименс“, откъдето го изпращат в Белград. Скоро от фирмата му предлагат да избере за ново служебно местоназначение или Япония (Нагасаки), или България (София). През 1924 г. предпочита втората възможност, а две години по-късно, през 1926 г., сключва брак с Люба Пенева, дъщеря на Георги Пенев – активен участник в националноосвободителните борби и близък приятел на Константин Величков. Тук Клайн (Густав Хайнзе) установява близки отношения с Асен Разцветников, Теодор Траянов, проф. Константин Гълъбов и други бележити представители на българската творческа интелигенция от онова време. Продължава с литературната си дейност, като наред със собствените си стихове, част от които са публикувани в стихосбирките „Градината“ (DER GARTEN. EIN LIEDERKRANZ. София, 1932) и „Горящата планина“ (DER BRENNENDE BERG. София,

1937), се посвещава и на превода и популяризирането на българска лирика и художествена проза – плод на тези занимания е излязлата през 1937 и 1938 г. антология „Български песни“ (BULGARISCHE GESÄNGE), включваща творби на Христо Ботев, Пенчо Славейков, Пейо Яворов, Теодор Траянов, Николай Лилив, Димчо Дебелянов, Елисавета Багряна, Никола Фурнаджиев. След промените от 9 септември 1944 г., както пише дъщеря му Екатерина Клайн, „Постепенно Г. Хайнзе изчезва от културния живот на страната. Остава да живее Йозеф Клайн в качеството си на преводач на романа „Тютюн“ на Димитър Димов...“ Все пак той не изоставя писането на стихове – изпод перото му се появяват поемите „Омар Хаям“, „Гощавката на фарисея“, стихосбирките „Български сонети“, „Български импресии“, „Стихотворения за цветята“ и др.

Йозеф Клайн (Густав Хайнзе) умира в София през 1971 г.

През 1994 г. е публикувана стихосбирката му DIE GRILLE („Щурецът“), дванайсет години по-късно (2006) излиза ново преработено и допълнено издание на BULGARISCHE GESÄNGE, а през 2021 г. – двуезично издание на „Горящата планина“, включващо части от едноименната стихосбирка, от DER GARTEN. EIN LIEDERKRANZ и от цикъла „Български импресии“, както и новелата „Записки на един инвалид“ – в оригинал и в превод на български език на Екатерина Клайн.